

Tiedon luo -podcast: Jakso 4, tiivistelmä

Henrik Meinander ja Perttu Pölönen: Jos historia on hukassa katoaa myös tulevaisuus

Tiedon luo. Keskustelua tulevaisuuden työelämästä ja johtamisesta. Ajankohtaisten ilmiöiden äärelle kuulijat johdattaa Henni Purtonen.

Henni Purtonen: Työn murroksen keskellä tarvitaan uudenlaista ajattelua. Mä uskon vahvasti, että tulevaisuuden suuntaan voidaan vaikuttaa valintojen kautta. Tulevaisuus ei tapahdu, se tehdään. Tässä podcast-jaksossa me ei maalata kauhukuvia työn loppumisesta, vaan me pohditaan sitä, miten työ tulee muuttumaan ja millaisesta osaamisesta tulevaisuuden työelämässä olisi hyötyä. Miten yhteiskunnalliset muutokset on heijastuneet työhön? Keneen me luotetaan tulevaisuuden muuttuvassa maailmassa? Tervetuloa Tiedon luo -podcastiin filosofian tohtori ja Helsingin yliopiston historian professori Henrik Meinander ja keksijä, säveltäjä, futuristi ja yrittäjä Perttu Pölönen. Perttu, minkälaiseen tulevaisuuden työelämään me ollaan tällä hetkellä matkalla?

Perttu Pölönen: Vallankumouksia on aikaisemminkin tapahtunut työssä, eli se ei ole sinänsä uutta. Mutta ehkä se nopeus on erilaista kuin mitä on aikaisemmin ollut. Nyt kun tekoäly, robotiikka ja analytiikka tulee jälleen korvaamaan ihmistä, niin me tullaan siirtymään eteenpäin. Se kysymys on ehkä enemmän, että mitä sellaista me tullaan nyt tekemään, mitä teknologia ei pysty tulevaisuudessa tekemään. Me ollaan menty navetasta tehtaisiin ja tehtaista toimistoihin. Mutta en mä sanoisi, että me sinne toimistoihin tullaan jäämään. Koska monesti kun eläinten suhteen puhutaan lajityypillisestä käyttäytymisestä, niin eihän se meille ihmisillekään ole luontaista, että me naputellaan konetta siellä monta tuntia putkeen. Vaan jos kone pystyy tekemään tällaiset asiat hyvin, se puskee meidät ihmiset kohti inhimillisiä taitoja. Eli mikä meillä on sellaista, mitä koneilla ei ole. Meillä on kyky soveltaa ihan eri tavalla, meillä on kyky tulkita, antaa asioille merkityksiä. Me voidaan katsoa silmiin, koskettaa olalle, me voidaan tulkita kehonkieltä. Mä luulen, että tämmöiset inhimilliset ominaisuudet tulee korostumaan. Että mitä teknologisemmaksi ja digitaalisemmaksi me tullaan tästä menemään, niin se tarvii vastapainon. Sitä inhimillisemmäksi mä uskon, että me tullaan menemään.

Henni: Jos puhutaan heikoista signaaleista, ennustamisesta ja ennakoinnista, niin Henrik, kuinka hyvin signaaleja on aiemmin osattu ottaa huomioon ja millaisia esimerkkejä historiankirjoihin on jäänyt onnistuneista tai epäonnistuneista tulkinnoista?

Henrik Meinander: Heikkoja signaaleja on yritetty löytää tai kuulla varsinkin kriisiaikoina, siis sota-aikoina. Jos ajatellaan esimerkiksi EU:n edeltäjiä, niin siinä ennakoitiin, että jos ei jollain tavalla ratkaista sitä kilpailutilannetta, joka oli olemassa silloin Länsi-Saksan ja Ranskan välillä, niin kielteinen kierre näiden maiden välillä vain jatkuisi. Sehän oli ikään kuin EU:n perusidea, ja se on kantanut näihin päiviin saakka. Kyllä EU:ssa koko ajan tätä nyt ennakoidaan. Sitten voi sanoa, että kun luotiin pohjoismainen hyvinvointivaltio, siinä oli myös paljon tutkimusta taustalla. Voitiin osoittaa, että ja tulonsiirroilla on myönteisiä efektejä. Ja sen näkee tänä päivänä pohjoismaisissa yhteiskunnissa. En väitä, että se johtuu yksinomaan siitä suunnittelutyöstä, mutta kyllä sillä oli vaikutusta.

Henni: Meillä on Suomessa osaava ja koulutettu väestö. Miten yritykset voi menestyä tulevaisuudessa ja mitä niiltä vaaditaan, että ne pystyvät edelleen kilpailemaan näillä kovilla globaaleilla markkinoilla?

Perttu: Mä heitän itseasiassa pallon lainsäätäjille. Koska se, mitä talous ja yritykset tarvitsee, on talentti. Eli ketkä koodaa, ketkä tekee. Mutta miten me saadaan ne tänne? Se on ehkä enemmän

regulaatiokysymys. Jos katsotaan maailmalla paikkoja, kuten Uusi-Seelanti. Siellä on lentoliikennelait vähän joustavampia, eli sinne on helppo mennä kehittämään ja kokeilemaan droneja. Singapore on paikka mihin monet yrittäjät on hakeutunut, koska siellä on nopeampaa ja joustavampaa päästä eteenpäin. Se nähdään yrittäjäystävällisenä paikkana. Nämä ovat omalla lainsäädännöllään luoneet tilan, joka magneetin tavalla pakottaa talenttia menemään, että hei, täällä me voidaan tehdä. Sen sijaan, että me nyt Suomessa yritettäisiin kaikin eri keinoin haalia mistä me löydetään se talentti, niin me voitaisiin luoda sellainen ympäristö, että täällä voi kokeilla ja tehdä. Niin, että ne tekoäly-yrittäjät ja automaattisen liikenteen kehittäjät tulisivat tänne meille kehittämään sitä. Se on enemmänkin lainsäädäntökysymys. Jotta yritykset voi täällä toimia, niin onko se mahdollista heille?

Henrik: Se on musta hyvä idea, että luodaan sellainen yhteiskunta, jossa on suotuisat olosuhteet. Suomen teollistuminenhan alkoi pitkälti siitä, että oli puita ja vesistöjä, ja markkinoita Venäjällä ja Keski-Euroopassa. Ja sitten tuli Norjasta ja Ruotsista ja myöskin Suomessa oli näitä, jotka sijoitti tehtaisiin. Tämä sitten yhdistyi siihen, että samalla rakennettiin rautateitä, niin nopeasti alkoi tapahtumaan.

Henni: Mennään seuraavaksi kuuntelemaan Valtiokonttorin Talous, tieto ja työelämä -toimialan johtajan Lasse Skogin tarina maailmalta siitä, miten niukoilla resursseilla tehdään innovaatioita.

Lasse Skog: Minulla oli muutama vuosi sitten tilaisuus käydä Keniassa, erään valmennusohjelman yhteydessä. Ideana oli viedä meidät valtionhallinnon johtajia muutamasta maasta uudenlaiseen ympäristöön, jossa innovaatiotoiminta on aktiivista ja hyvin erilaista kuin mihin me ollaan totuttu. Me oltiin muutaman päivän ajan Nairobissa, ja kaikkialla missä kävimmekin, näkyi vahvasti mobiilimaksaminen. Kyseessä oli M-pesa-niminen palvelu. Tuo palvelu on laajasti käytössä Itä-Afrikassa, jossa on tapahtunut nopea siirtymä käteistaloudesta mobiilimaksamiseen. Keniassakin melko harvoilla nimittäin on ylipäättään pankkitili, luotto- tai maksukortista puhumattakaan. Suurimmalla osalla on kuitenkin puhelin ja tili teleoperaattorilla. Niitä resursseja tässä innovaatioissa sitten hyödynnettiin. M-pesa muistutti jonkin verran meillä nyt jo yleistä MobilePay-palvelua, ollen selvästi simppeimpi, mutta kuitenkin toimi hyvin. Tämä oli esimerkki innovaatiosta, joka toteutettu hyvin niukoin resurssein. Tuloksena lähes sama toiminnallisuus, kuin esimerkiksi MobilePayssa tässä tapauksessa. Nairobi näyttikin olevan useiden ulkomaisten yhtiöiden kehityslabrana. Herääkin kysymys, miten Eurooppa pärjää tulevaisuudessa, vaikka meillä runsaat resurssit vielä onkin?

Perttu: Jotenkin tarina kuulosti tutulta. Olin itsekin kanssa Nairobissa juuri ennen korona-aikaa. Juttelin yhden start up hubin johtajan kanssa siellä, ja kyselin millaisia yrityksiä ja yrittäjiä siellä on. Hän kertoi, että aamupäivällä tapasi yrittäjän, joka on rakentanut dronen omassa autotallissaan, mutta se on vähän isompi versio, koska hän voi lentää sillä itse. Sitten oli toinen nuori yrittäjä, joka oli insinööri ja rakentanut uuden katuskootterin. Hän on liikuntarajoitteinen, joten hän oli rakentanut sellaisen, johon kaikki pääsee helpommin kyytiin ja se on menossa massatuotantoon. Siinä kuunnellessa mietin, että täällä Nairobissa syrjäalueilla autotalleissa on tällaisia pelle pelottomia, jotka keksii aivan uskomattomia juttuja. Meillä Suomessa on aika paljon paremmat lähtökohdat, mutta onko meillä tällaisia pelle pelottomia, tai missä ne on? Mä tunnistan kyllä hyvin, että siellä Nairobissa on todella kehittyvän maan energiaa, jota on vaikea kuvailla meille, että siellä tosiaan mennään ja tehdään. Niin kyllä mä uskon, että kannattaa pitää silmät ja korvat auki, että mitä tuolta kehittyvistä maista tulee.

Henrik: Kun on saavutettu tietty elintaso ja turvallisuus, niin se ei sillä tavalla inspiroi tai pakota muutoksiin. Mutta kyllä ympäristö vaikuttaa, ja suomalaiset matkustaa. Koronan takia koko matkustamisen tapa ehkä muuttuu, ja voi vaikuttaa meidän tapaan katsoa itseämme ja yhteiskuntaamme myönteisesti. Uudet innovaatiot voivat koskea juuri sitä tapaa, miten me järjestämme elämän täällä Suomessa. Kun on ollut eri mittauksia siitä, missä ihmiset ovat kaikkein

onnellisimpia, ja monen meidän yllätykseksi meidän pitäisi olla kaikkein onnellisimpia. En väitä, että se olisi väärä tieto, mutta se pitäisi analysoida tarkemmin. Minun tulkinta näistä eri mittauksista on se, että tärkeä syy siihen on, että Suomi on suhteellisesti tasa-arvoisempi maa kuin melkein mikään muu maa. Tietysti, Suomi on luokkayhteiskunta, mutta se on tosiasia.

Henni: Miten me pidetään huoli, ettei yhteiskunnassa kukaan putoa vauhdista pois? Työn sisällöt ja osaamisen tarpeet muuttuvat ja työmarkkinoiden rakenteet uudistuu, niin mieleen tulee se, että pysyykö kaikki tulevaisuuden työelämässä mukana?

Perttu: Se on mun huoli myös. Me nähdään jo nyt polarisoitumista selkeästi korkeapalkkaiseen ja matalapalkkaiseen töihin. Ylipäätään se, että työelämä tulee sirpaloitumaan, tulee olemaan keikkatyöläisyyttä ja mikroryttäjäyttä, niin se ei ainakaan muhun luo hirveästi turvaa. Edelleen samat tietyt asiat on arvossa, vakaus ja turva. Kysymys kuuluu, miten me onnistutaan pitämään kaikki mukana. Teknologia ylipäätään on luonteeltaan sellainen, että se aluksi luo eriarvoisuutta. Mitä nopeammin teknologia kehittyy, niin sitä enemmän se repii sitä tilannetta, hetkellisesti ainakin. Kun jotkut pääsee nettiin, jotkut ei, joillain on uudet laitteet, toisilla ei. Ne saa ihan valtavaa hyötyä uusista mahdollisuuksista. Miten me onnistutaan mahdollisimman nopeasti demokratisoimaan se, että kaikki pääsee osaksi. Kyllä tämä on musta yksi niistä suurimmista haasteista.

Henrik: Jos mä ajattelen tätä samaa kysymystä tieteen ja historian näkökulmasta, niin siinä usein on hyvä yhdistelmä se, että on erikoistunut johonkin alaan, mutta pystyy nostamaan siitä katsetaan ja ymmärtää muuta tutkimusta. Sen vuoksi esimerkiksi humanisteilla on tulevaisuudessa hyvin tärkeä tehtävä yhteiskunnassa, koska heille koulutetaan yhteiskunnallista ja ajallista kolmiulotteisuutta. Ja sillä tarkoitan sitä, että ymmärretään, että kannamme koko ajan mielessämme menneisyyttä ja tulevaisuutta, että meidän ajatukset liikkuvat tämän aika-akselin välissä ja vain lyhyen sekunnin jääme nykyhetkeen. Ja tämän muistaminen on tärkeää.

Liisa: Valtionhallinnossa olemme samanlaisen työn murroksen äärellä kuin muutkin, ja toisaalta valmistelemassa sitä, että yhteiskunnan rakenteet toimii myös tulevaisuudessa. Muutosta viitoittaa paitsi tämä meneillään oleva neljäs teollinen vallankumous, niin myös julkiselle sektorille osoitetut tavoitteet, joita tulee hallitusohjelmista aina. Ja sitten tästä tuoreesta julkisen hallinnon strategiasta. Tavoitteeksi on asetettu nyt, että meillä on maailman paras julkinen hallinto, joka on eri liittymäpintojen sisällä ja välillä hyvin vuorovaikutteinen, tekee siis yhteistyötä, toimii ilmiölähtöisesti, on poikkihallinnollisesti yhteistyökykyinen sekä ennakoi ja on resilientti. Sen pitää hyödyntää digitaalisen teknologisen kehityksen erilaisia mahdollisuuksia, mahdollistaa jatkuva oppiminen sekä omille työntekijöilleen, että tietenkin sitten se, että mitkä ne rakenteet on siinä yhteiskunnassa yleensä. Ja tähän liittyy sitten johtamisen uudistaminen, ja tavoite olla kilpailukykyinen työnantaja. Ja tosiaan katsoa ja tarkastella erinäisiä esimerkiksi verotukseen liittyviä tai sosiaaliturvaan, koko sosiaaliturvajärjestelmään, liittyviä rakenteita niin, että me olemme jatkossakin hyvinvoinnin etunenässä.

Henni: Perttu, miten identiteetin ja minäkuvan pitää muuttua, kun tulevaisuus muuttaa työelämää?

Perttu: No ainakin me tarvitaan joustavuutta ja liikkuvuutta. Olisi hyvä jollain tavalla pystyä erottamaan itsensä ja se työ, että se ei ole sama asia. Sä et ole sun titteli. Liikkuvuutta me tarvitaan enemmän ja siihen auttaa parempi sanavarasto. Että me nähtäisi itsemme esimerkiksi taitojen kautta. Se on yksi mun ehdotus, että puhutaan itsestämme sanoilla, kuten kirkastaja, selkiyttäjä, mahdollistaja tai innostaja. Ihan vaan, koska se tuo enemmän esille sen, mikä on sun osaamista.

Henrik: Joo, mä luulen, että varsinkin Suomelle se on hyvä. Kun meillä on kuitenkin hyviä tuotteita ja koulutettua väkeä, se että me pystymme myös kansainvälisesti korostamaan sitä, että meillä on jotain annettavaa.

Henni: Nyt kun molemmat mietitte teidän omia kokemuksia, ajatuksia ja niiden kautta katsotte sitä kuvitteellista kristallipalloa. Niin minkälainen työn tulevaisuus sieltä näkyy?

Perttu: Mä ainakin toivon, että se on inhimillinen ja se on kunnioittava ja arvostava, eikä lyhytaikainen ja säntäilevä. Tuskin kukaan meistä on omistautunut tai sitoutunut, jos ei tunne, että on tärkeä elementti tässä tiimissä tai yhteisössä. Se tulee olemaan varmaan haaste, että jokaiselle löydetään omaa osaamista vastaavaa työtä, joka koetaan merkitykselliseksi. Mutta mä uskon, että me ihmiset ollaan tosi sopeutuvia. Eli kyllä mä uskon, että työelämä on inhimillinen tulevaisuudessa.

Henrik: Joo, hyvin sanottu. Sitten voi lisätä myös, että voi olla, että tulevaisuudessa tämä käsite työ tulee epämääräisemmäksi tai ei tarkoita enää niin paljon. Voi olla, että teknologia ja kaikki tämä johtaa siihen, että meidän ymmärrys siitä, mitä työ on, on aika erilaista kuin nykyään.